

prikazi–recenzije

Book Reviews–Recensions

Marijan Steiner — Ivan Šestak (ur.), *Aktualne moralne teme. Zbornik radova međunarodnog znanstvenog simpozija uz 90. obljetnicu p. Ivana Fučeka SJ* — Zagreb, 4. prosinca 2015., FTI, Zagreb, 2016, 352 str.

»Aktualnim moralnim temama« — Međunarodnim znanstvenim simpozijem što su ga organizirali Filozofski fakultet Družbe Isusove i Teološki fakultet Papinskoga sveučilišta Gregoriana u Rimu — obilježena je 4. prosinca u Zagrebu u dvorani spomenutog Fakulteta na Jordanovcu 90. obljetnica života jednog od naših najpoznatijih svećenika i teologa o. Ivana Fučeka.

Samo zbog onog čitatelja koji bi možda prvi puta imao u rukama *Obnovljeni život* treba napomenuti da je o. Fuček rođen 1. srpnja 1926. u Đurđevcu. Nakon završenih studija i zaređenja za svećenika bio je profesor na Filozofsko–teološkom institutu Družbe Isusove i Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, a zatim 1980. — 2000. na Papinskom sveučilištu Gregoriana u Rimu, kao drugi Hrvat redoviti profesor nakon Rugjera Boškovića. Godinama je bio teolog Apostolske pokorničarnice u Rimu. Napisao je četrdesetak knjiga u skripti, brojne znanstvene radove na hrvatskom i drugim jezicima i stotine članaka u vjerskim časopisima. Posebno se ističe knjižni niz u jedanaest svezaka *Moralno–duhovni život*, kojim je dao jedinstven kompendij katoličkog moralnog i duhovnog nauka. O. Fuček živi i

radi kao duhovnik u Biskupijsko–misijском sjemeništu Redemptoris mater u Puli.

Simpozij je ponudio četrnaest pri-nosa što ih u širokom tematskom luku može obuhvatiti spomenuti naslov, koje sada pod uredništvom p. Marijana Steinera i p. Ivana Šestaka na 350 stranica u poznatom bibliotečnom nizu Theosis donosi zbornik *Aktualne moralne teme*.

Zbornik započinje riječju što ju je na otvorenju skupa uputio prof. dr. sc. p. Ivan Šestak, dekan Fakulteta, istaknuvši da je p. Fučeku »uvijek bilo na srcu da principe moralne teologije stavi u službu neposrednog pastoralala, kojim je također pisanom, ali i izgovornom riječju kao kateheta, voditelj duhovnih vježbi i konferensijer formirao ljude, osobito mlade, koji su kasnije u svojoj zreloj dobi znali pridonijeti zajedničkom dobru naše domovine...« Taj je naglasak važan jer je p. Fuček, uza znanstveni, spisateljski i profesorski rad, uvijek bio pastoralac, posvećen konkretnim pitanjima stvarnog života, spreman bližnjemu pružiti kršćanske razloge vjere, nade i ljubavi.

Naslovnim izlaganjem simpozija može se smatrati prikaz njegova moralnoteološkog rada, koji je akribično osvijetlio prof. dr. sc. p. Marijan Steiner DI u referatu *P. Ivan Fuček SJ — katolički moralni teolog*. Iz bogate moralnoteološke baštine može se izdvojiti njegov profesorski rad na Filozofsko–teološkom institutu DI 1968. — 1980, na Religioznom institutu DI Pro visione mundi 1971. — 1980. i na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu 1976. — 1980. Godine 1980. odlazi u Rim za profesora moralne teologije na Papinskom sveučilištu Gregoriana, gdje predaje do 2000., najprije kao pozvani, zatim izvanredni te od 1984. redoviti profesor. Bio je član više teoloških komisija u bivšoj državi i u Republici Hrvatskoj, a član je Međunarodnog udruženja etičara Soci-

etas ethica, Bioetičkog centra Comitato direttivo Katoličkog sveučilišta Sacro Cuore (Milano–Rim) i drugih ustanova, da bi od 1995. bio *thelologus adiunctus* pri Apostolskoj penitencijariji. Najveći dio njegova plodnog spisateljskog rada na hrvatskom i drugim jezicima upravo je iz područja moralne teologije. Sve njegovo djelo karakterizira snažna kristocentričnost, kako sam o. Fuček piše: »Nauk se ne mijenja, način izlaganja traži sadašnje izričaje. Os i potka svega je Isus Krist... Jedan je Krist Gospodin, jedna je Crkva Katolička, jedan je nauk od apostola do pape Franje, jedan je Duh Sveti koji je vodio Isusa, koji živi i djeluje u srcu svakoga vjernika...«

Filozofi u djelima Ivana Fučeka izlaganje je p. Šestaka. Iako, kako je naglasio, »Katolička Crkva više od petnaest stoljeća nije imala moralne teologije kao zasebne teološke discipline, sasvim sigurno zbog toga nije bila manje savršena, ali ni manje zaokupljena autentičnim kršćanskim životom. [...] Istinski poticaj za razvoj moralne teologije dao je Tridentni sabor u 16. stoljeću s prvotnim ciljem da se odgoji dobre ispovjednike i pripremi ljude za sakrament ispovijedi, čime je naravno u središte moralne teologije došlo pitanje savjesti s ciljem osiguranja legalnosti djelovanja. S Drugim vatikanskim saborom započinje novo razdoblje u razvoju moralne teologije, čijemu je razvitku na ovim prostorima pridonio hrvatski teolog isusovac Ivan Fuček. Za utemeljenje čovjekovog kršćanskog moralnog djelovanja Fuček poseže i u povijest filozofije te se služi domišljajima mnogih filozofa. Među njima posebno mjesto zauzimaju Aristotel, Augustin, Toma Akvinski, Bonaventura, Kierkegaard, Newmann, Guardini i dr.«, što se posebice očituje u njegovu nizu *Moralno-duhovni život*.

Sapientia vivendi izlaganje je mons. prof. dr. sc. Valentina Pozaića DI, pomoćnog biskupa zagrebačkoga. Autor je

razlagao o daru mudrosti u svjetlu moralnih protega ljudske osobe i njezine upućenosti na bližnje, a imajući na umu brojna bioetička pitanja što ih otvara moderna znanost. Osobito je nadahnuo govorio o opasnostima »lingvističkog inženjerstva«, koje moralno relativizira i ideologizira javni diskurs. Utoliko Krist ostaje vječna norma onoga što čovjek jest i ima biti kao biće upućeno tražiti istinu o Bogu, sebi i svijetu, pa čovjek kao slika Božja nije samo indikativ, nego imperativ u svjetlu zapovijedi ljubavi, koja je temelj kršćanske poruke.

Bog u pitanju kao izazov za teologiju: Promišljanje o zadaćama teologije u sekularnom ozračju izlaganje je prof. dr. sc. Tončija Matulića. »Bog u pitanju« nije retorička smicalica, nego tvrdnja koja lapidarno opisuje suvremenu kulturu. Misao na Boga u današnjem oslobođenom subjektu, kojega bitno određuje sekularizirana svijest krajnje raščaranog svijeta, više izaziva žustru reakciju negoli blagotvornu otvorenost. Stoga »Bog u pitanju« »pogada« teologiju i teološki govor u samo srce, jer od nje traži da stalno »pročišćuje« vlastiti govor i predodžbe o Bogu, koji su uvijek kulturološki uvjetovani pa ih je potrebno stalno usklađivati sa zahtjevima evanđelja. Zbog toga se od teologije očekuje da istražuje i promišlja totalitet zbilje, a to od nje zahtijeva da se odvaži na iskorak u suvremeni Areopag, na kojem lutaju ljudi gladni i žedni Boga, bili toga svjesni ili ne.

O temi *Važnost Aristotela za suvremenu etiku* govori rad isusovca Kevina L. Flannerya, saževši »tri glavna razloga zašto bi katolici trebali studirati Aristotelova etička djela. Prvi, Aristotel nam može poslužiti kao velika vrata za dijalog s ne-katolicima, čak i ne-kršćanima, o tome kako bi trebali živjeti... i živjeti zajedno. Drugi, Aristotelova teorija etike omogućuje nam metodu analize ljudskog čina — bez te metode bilo koja

moralna teorija nije dorasla svome zadatku. I treći, Aristotelova teorija etike je dovoljno fleksibilna da ublaži opravdane zabrinutosti oko suviše 'deduktivnog' pristupa moralnim pitanjima.«

Božja objava u Kristu — ishodište katoličkog morala referat je prof. dr. sc. Vladimira Dugalića. On je istaknuo da je Drugi vatikanski sabor naglasio kako znanstveno izlaganje moralne teologije treba temeljitije hraniti naukom *Svetog pisma* kako bi ona mogla rasvijetliti uzvišeni poziv vjernika u Kristu i njihovu obvezu da u ljubavi donesu plod za život svijeta. *Sveto pismo* stoga nije za kršćane samo izvor objavljene istine i temelj vjere, nego i nužna točka oslonca za moralni život koji proizlazi iz dara Božje objave. Na tom tragu, u osobi Isusa Krista — utjelovljenoj Božjoj riječi — otkriva nam se punina humanuma do koje možemo doći samo razumom koji je prosvjetljen darom vjere. Nadahnjujući se naukom *Svetog pisma* pozvani smo kritički prosuditi sve ono što je istinski ljudsko i odbaciti ono nečovječno te u duhu »novog Saveza u Kristu« trajno otkrivati autentični put života.

O krizi naučavanja, prihvaćanja i primjene moralne norme i mogućnostima da se ta kriza prevlada piše u svojem izlaganju *Aktualnost moralne norme u katoličkoj teologiji* prof. dr. sc. Luka Tomašević. Istaknuvši važnost moralne teologije kao puta koji treba slijediti da bi se moglo suvislo i ispravno živjeti, autor je posebice govorio o enciklici *Veritatis splendor*, koja »jasno ukazuje na ispravnost tradicionalne moralne nauke s obzirom na moralnu normu, na njezinu apsolutnost i nepromjenjivost i jasno naglašava opstojnost objektivne moralnosti i postojanja čina koji su sami u sebi zli«.

Izlaganjem *Kršćanska ljubav: ljubav je duša kršćanskog morala* dr. sc. Marinko Perković, doktorand o. Fučeka, uputio je na temeljnu istinu kršćanskog

nauka o ljubavi kao formi svih kreposti. Nasuprot popularnomu »sentimentaliziranju« ljubavi, ona ima izvor u trojstvenoj ontološkoj ljubavi. Nije dakle riječ o bilo kakvom konceptu ljubavi, nego o kreposnoj ljubavi. Imajući to u vidu, autor u zaključnom promišljanju tvrdi da je kreposna ljubav nad-princip, a samim tim duša kršćanskog morala. A kako kreposna ljubav neće učiniti ništa što bi se protivilo Isusovim zapovijedima, autor daje pravo svetomu Augustinu, koji kaže: Ljubi i čini što hoćeš!

Posljedice razdvajanja individualnog i socijalnog morala izlaganje je prof. dr. sc. Stjepana Balobana, koji je problematizirao pitanje zbog čega katolici u javnom životu kao vjernici ne uspijevaju ponuditi drukčiju sliku moralno-etičkog života suvremenomu čovjeku. Koliko je svemu tomu pridonijela i teologija, posebno moralna teologija, koja se stoljećima bavila gotovo isključivo individualnim moralom, stavljajući poseban naglasak na seksualni moral? U novije se vrijeme, naime, u pojedinim europskim zemljama donose zakoni koji odudaraju od etičko-moralnih načela Katoličke Crkve bez znatnijeg otpora katolika prisutnih u političkom i uopće u javnom životu tih zemalja. Uzrok tomu u velikoj je mjeri razdvajanje individualnog i socijalnog morala, odnosno život na »dva kolosijeka«: osobni i privatni život, u kojem se nastoji živjeti prema vjerskim i moralnim načelima, i javni život, u kojem vrijednosna i vjerska načela ne dolaze do izražaja. Teologija se s time ima suočiti i ponuditi odgovore i ohrabrenja za prevladavanje takve podijeljenosti.

U eri globalnih procesa i dubokih promjena posebno prepoznatljivih u razvoju komunikacijskih tehnologija potrebno je neprestano promišljati o procesima oblikovanja čovjekova identiteta, odnosno bitnih sastavnica identitetskog obilježja — polazište je

izlaganja *Tijelo bez tjelesnosti!*: *Prinos promišljanjima o poimanju tjelesnosti* prof. dr. sc. Jerka Valkovića. Među tim procesima doživljavanje tijela i tjelesnosti zauzima posebno mjesto, posebno u svjetlu činjenice da mediji dovode u pitanje dosadašnje shvaćanje tijela i čovjekove tjelesnosti te pridonose svojevrsnoj konfuziji i rastakanju granica između područja javnosti i privatnosti, poimanja muškog odnosno ženskog identiteta promičući drukčija shvaćanja i odnos prema čovjekovoj biološkoj datosti.

Mnogima će posebice biti zanimljiva tema *Transhumanistička eugenika: Protetička kiborgizacija ljudskog poboljšanja nanomedicinskim zahvatima*, koju su predstavili Suzana Vuletić, Željko Filajdić i Marko Ivančičević. suočeno s mogućnošću zlorabe neobuzdanih čežnji »liberalnog i despotskog duha suvremenog čovjeka«, moralna teologija ima zadaću pronaći sintezu etičkog promišljanja unutar pragmatičnosti i kulturnog pluralizma, ali bez relativizacije antropoloških i bioetičkih vrijednosti.

O više nego aktualnoj temi *Gender — oružje XXI. stoljeća?* piše p. Jan Dačok, Fučekov nasljednik na Katedri za moralnu teologiju i njegov nasljednik u ulozi *theologus adiunctus* Apostolske penitencijarije. »Rodna teorija«, piše p. Dačok, »javlja se šezdesetih i sedamdesetih godina XX stoljeća. Proširile su je feministkinje koje percipiraju muškost i ženskost produktom kulture, ne neposredno vezane uz spol niti njime određenima. Ovo posljednje — spol — je razumljeno kao dana, urođena stvarnost, ili narav osobe koja se izražava kao žena ili muškarac. Nasuprot tome »rod« je uzet iz lingvistike te izražava tri mogućnosti: ženski, muški i neutralni (srednji) rod. U optici »gendera«, razlike između dva spola — muškog i ženskog — ne korespondiraju s prirodom, već ovisе o kulturi u kojoj su oblikovani. (...) Rod-

na teorija smjera na postupnu kulturalnu promjenu, prouzročenu konfuzijom s obzirom na osobni seksualni identitet, s posljedicama nesposobnosti preuzimanja odgovornosti za drugoga i ulaska u brak. Drugim riječima, rodna ideologija je usmjerena protiv braka i obitelji« pa je samim tim »urgentan antropološki i kulturalni izazov.«

Nova svjetska industrija — zamjensko majčinstvo dr. sc. Mirjane Radan i *Važniji naglasci iz rasprava o moralnim pitanjima vezanim uz spolno nasilje* dr. sc. Šimuna Bilokapića teme su koje gotovo svakodnevno nalazimo medijski »obrađene«. Radan je istaknula niz razloga zbog kojih su medicinski potpomognuta oplodnja i zamjensko majčinstvo neprihvatljivi: zamrzavanje i uništavanje ljudskog zametka (bacanje u otpad, korištenje za različite pokuse, dobivanje matičnih stanica, korištenje zametaka za kreme protiv starenja...). Uzrokuju društveno negativne pojave: »reproduktivnu prostituciju«, »reproduktivni turizam«, »genetički primitivizam«, incest, pedofiliju; podupiru korupciju, kriminal, društveno licemjerje, mutne poslove, moderne oblike ropstva, vladavinu manjine nad većinom, trgovinu ljudima, prostituciju; potiskuju instituciju posvojenja; podupiru spolnu diskriminaciju, sukobe muškaraca i žena, njihovo ponižavanje, preljub, ucjenjivanje ljudi, izazvane brojne smrti u laboratorijima, samoprisvojena prava na roditeljstvo, posvajanje djece od strane istospolnih parova; uzrokuju poremećaj spolne orijentacije, dekadenciju ljudskog roda, ljudske vrste itd.

Kada je riječ o temi spolnog nasilja, ono više nije teološki »prijeporno« u osudi počinitelja, ali njegove posljedice iziskuju odgovore na brojna pitanja, među kojima je trudnoća ponajvažnije, osobito s obzirom na raširen zločin »ratnih silovanja«. Društvena i znanstvena zajednica pozvane su reagirati sućutno,

ali etički dosljedno, poštujući svetost života, temeljno načelo zaštite života i integriteta svakog ljudskog bića. Moralno prihvatljivo rješenje moguće je tražiti u sredstvima i procedurama kojima se može spriječiti ovulaciju prije i poslije čina silovanja, a da istodobno nemaju abortivne učinke. Ako kontracepcija ne uspije, a majka ne želi priznati niti prihvatiti vlastito dijete, zajednica ima obvezu prihvatiti se skrbi posvajanja djeteta.

Ovom pregledu sadržaja zbornika treba dodati da se sudionicima simpozija nadahnutom riječju obratio jubilarac o. Fuček. Istaknuo je svoju davnu veliku želju da bude misionar, koju mu je Bog na neizravan način ipak ispunjavao cijelog života, jer u misije nije pošao. No sav njegov rad velike su misije s tisućama bogoslova, mladih, laika, bračnih parova, braćom svećenicima, redovnicima, redovnicama... Posebice je i s ganućem govorio o svojim danima kada je kao katehet vodio zajednicu mladih vjernika katolika na Jordanovcu (1969. — 1974), koja je dala više redovničkih zvanja, a mnogi njezini nekadašnji članovi zauzeti su u crkvenom i društvenom životu, dajući velik doprinos ostvarenju nacionalne slobode i kršćanskomu oblikovanju hrvatskog društva, te o sadašnjem svojem radu duhovnika u Biskupijsko-misijskom sjemeništu Redemptoris mater u Puli, gdje neposredno radi s mnogim budućim misionarima. Želja mu je još molitvom i radom posvetiti se pastoralu umirućih.

Zaključno, zbornik nam donosi veoma aktualne moralnoteološke teme. Otvorena su nova, ili osvjetljena brojna »stara« pitanja pred kojima stoji suvremena moralka. Valja naglasiti da su gotovo bez iznimke predavači isticali Kristovu osobu kao sidro teološke sigurnosti, a moralni nauč Učiteljstva kao temelj iz kojeg se mogu crpsti nadahnuća za odgovore na brojna moral-

na pitanja, imajući pred očima urgentne potrebe pastoralu.

Ovaj je zbornik, kao i simpozij, prigodna »hvala« o. Fučeku, koji je mnoge, počevši od neznatnosti pisca ovog prikaza, zadužio dobrima kao svećenik — posebice misnik, ispovjednik i duhovnik — kao profesor, intelektualac i pisac, otvarajući umove i srca tajnama Božje ljubavi i spasenja, »Radio sam kao dobar Podravec«, našalio se o. Fuček, neumorno i predano služeći na Božjoj njivi za dobro svakog čovjeka, svojeg naroda i Crkve. *Ad maiorem Dei gloriam!*

Vladimir Lončarević

Ivan Vajić (gl. ur.), *Putokazi sreće: Blaženstva i svjedočanstva vjernika*, Kršćanska sadašnjost, Glas koncila, Zagreb, 2016, 277 str.

Bonaventura Duda o knjizi *Putokazi sreće: Blaženstva i svjedočanstva vjernika* (dalje: *Putokazi sreće*), izjavio je sljedeće: »Ova čudesna knjiga od prvoga do zadnjega retka pokazat će čitateljima koliko su jake spona božanske ljubavi, milosrda i milosti s onima koji u Njega vjeruju. Ovo je pravi priručnik za vjernike. S njim se dodiruje sam Bog, koji stalno stvara novoga, preobražena čovjeka.« Taj omiljeni hrvatski bibličar jedna je od više osoba koji su pročitali rukopis knjige *Putokazi sreće* prije njezina objavljivanja i napisali su svoje mišljenje o njoj. Te su njihove prosudbe tiskane u knjizi na četiri stranice, odmah nakon naslovnog lista knjige i prije Kazala knjige. Uz ostale, oba hrvatska kardinala, kardinal Josip Bozanić (nadbiskup zagrebački) i kardinal Vinko Puljić (nadbiskup vrhbosanski iz Sarajeva), biranim su riječima preporučili tu knjigu. Među preporučiteljima knjige su i dvojica dekana naših fakulteta, prof. dr. sc. p. Ivan Šestak (Filozofski fakultet Družbe Isusove u Zagrebu) i prof. dr. sc. fra